

הגאון רבי שמואל יעקב בורנשטיין שליט"א

ראש ישיבת קרית מלך

אוצר החכמות

1234567 revised

מיתת גדול - חסרון בתורה של כל יחיד

נפסק בשו"ע (יו"ד הל' אבילות סי' שד"מ, א') 'מצוה גדולה להספיד על המת כראוי, ומצותו שירים קולו לומר עליו דברים המשברים את הלב, כדי להרבות בכיה ולהזכיר שבחו', ושם (כ') 'חכם ואלוף וגאון מכניסין אותו לבית המדרש ומניחין המטה במקום שהיה דורש וסופדין אותו שם'.

ההספד במקום שהיה דורש יש לו בחינה מיוחדת בעיקר ענין ההספד.

כתב היערות דבש (חלק שני - דרוש ז') 'וזהו ג"כ ענין הספד לכל תלמיד חכם וצדיק, כי על ידי הספד שעיקרו התעוררות תשובה ועזיבת חטא ופשע, נפשות הצדיקים הנספדים נקשרות שם וכו', ולכך מספידים, כדי שתהיה נשמתם שם שרויה וקשורה בנו, ומשתתפים עמנו, וזהו מאמרו (שבת קנ"ג.) אחים בהספידא דהתם קאימנא, שיש לו קישור על ידי הספד'.

ומביא שם מ"ש יעקב ומשה לא מתו, היא הכונה שנפשם תמיד עמנו וחופפת אותנו, בכל מקום שיש מחנה, אף נפש יעקב עמם וכו', וכן משה בכל מקום שלומדים תורה, משה משתתף. ואמנם לאו בכל זמנים שוים, אלא שאם ישראל תופסים בעץ החיים, אז אף יעקב משתתף עמהם ושוכן אתם, אבל אם נטו ישראל אחר הרע ורגליהם יורדות מות, אז נפרד יעקב ואין לו בהם חפץ.

ואפשר שזהו הענין להספיד במקום שהיה דורש, כי שם הוא עיקר חיותה, דברי תורתו ודברי מוסרו הם הם עיקר חיותה, וע"י שמספידין את הר"י הגאון ר' דוב ומתעוררים מהעמקה בדמותו המופלאה, ע"י כך ממשיכים את החיות שלו בבית המדרש.

כתיב במיתתו של משה (דברים ל"ד, ח'-ט'), 'ויבכו בני ישראל את משה בערבת מואב שלשים יום ויתמו ימי בכי אבל משה' ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו וישמעו אליו בני ישראל ויעשו כאשר צוה ה' את משה. ובהמשך ישנם שוב עוד פסוקים מענין מיתתו של משה.

מתוך הספד שנאמר בהיכל הישיבה ככלות השבעה לרבינו זצ"ל

וביאר התת"ס מה שהוזכר ענינו של יהושע בתוך ענין מיתתו של משה ולא הוזכר לבסוף, אלא שכאן כתוב הטעם משום מה זכו בני"י שהחיות של משה רבינו נשתיירה ע"י יהושע כפי שמוכח בחז"ל שכל זמן שיהושע חי כאילו משה חי, שהתלמיד הוא הרב ממש וכל ההשפעה של רבו נמשכת אצלו, כל זאת משום שויבכו בני"י, הצער והבכיה האמיתית על הרגשת החסרון הם הממשיכים את ההשפעה והחיות של הרב אצל התלמיד.

ולפיכך יש את הענין להספידו במקום שהיה דורש.

[24567]

איתא בכתובות (י"ז, א') נטילתה כנתינתה, מה נתינתה בשישים רבוא, אף נטילתה בשישים רבוא, וה"מ למאן דקרי ותני, אבל למאן דמתני לית ליה שיעורא.

שמעתי מאת הגאון בעל האגרות משה זצ"ל שאמר מדוע לית ליה שיעורא, כיון שכולם חייבים בכבודו ולפיכך אין לדבר שיעור.

ואפשר לפרש את הדברים, כשמסתלק תלמיד חכם שהוא בבחינת תני שהיה תלמיד חכם שלמד בעצמו, והתורה שלו היא התורה של כלל ישראל, וכדאיתא במדרש (ויקרא רבה פרשת צו) מעשה ברבי ינאי שהיה מהלך בדרך וראה אדם אחד וכו' בדקו במקרא ולא מצאו וכו' א"ל ירותתי גבך וכו' תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב, מורשה קהלת ינאי אין כתיב כאן אלא קהלת יעקב, והיינו שהת"ח אוצר בקרבו את התורה של כלל ישראל, ולפיכך הנטילה שלו היא כנטילת תורה של כלל ישראל, וכנתינתה שהיה צורך ששים רבוא כך נטילתה. אבל מאן דמתני לית ליה שיעורא כיון שנטילת תורה של גאון וגדול אמיתי שהרביץ תורה, הוא כנטילת תורה מכל יחיד ויחיד בפרטות ולפיכך לית ליה שיעורא שהכל חייבים בכבודו.

כתוב בר"ן בדרשות (הדרוש השמיני) וז"ל, 'שאין ספק שראוי שנאמין שכמו שבזמן שבית המקדש קיים, היה המעון ההוא המקודש מקום מוכן לחול שפע הנבואה והחכמה, עד שבאמצעות המקום ההוא היה שופע על כל ישראל. כן ראוי שיהיו הנביאים והחסידים מוכנים לקבל [שפע] החכמה והנבואה, עד שבאמצעותם יושפע השפע ההוא על המוכנים לכל בני דורם לכך גם אם לא ישתתפו עמם. אבל מצד המצאם בדורם שהם עצמם כמו המקדש המקודש וכו', ולפיכך בהמצא לנביאים והחסידים בדורות יהיה השפע שופע עליהם, ובאמצעותם אפשר שיהיה שופע על כל המוכנים מבני דורם, וכל שכן לאותם שהם מתקרבים אליהם ומשתתפים עמם'.

והוא ע"פ מה דכתבו התוס' בברכות (דף ל"א ב' ד"ה מורה) שגדול הדור נחשב לרבו למרות

שלא למד אצלו - והוא מחמת ההשפעה שיש לו על הדור שהוא הצינור וההשפעה בתורתו על כל יחיד ויחיד.

וכמו דאיתא בב"ב (ז' ב') אני חומה ושדי כמגדלות, אלו ת"ח, שהם השרשים של היניקה הרוחנית של כלל ישראל.

וכדברי הגמ' (בב"מ פ"ה, ב') שרב חגיגא אמר אי משתכחא תורה מישראל מהדרנא לה מפילפולי וכו'. למרות שיש שכחת התורה אצל כלל ישראל, היא חוזרת בהשפעה מהתלמידי חכמים שבדור לכלל ישראל.

אוצר החכמה

כך סילוקו של הגאון ר' דוב שהיה מרביץ תורה ברבים ומעמיד תלמידים רבים בלא גבול במשך שנים רבות, זה בבחינת נטילה של תורה מכל יחיד ויחיד בעם ישראל בפרטות ולפיכך הכל חייבין בכבודו.

כתוב במלכים (ב', ב') קודם הסתלקות אליהו הנביא זיגשו בני הנביאים אשר ביריחו אל אלישע ויאמרו אליו הידעת כי היום ה' לקח את אדניך מעל ראשך וגו'. וכתב רש"י נאמר "אדניך" ולא אדנינו, מלמד שהיו שקולים כאלהו. ואח"כ כשנסתלק אליהו ועלה בסערה השמימה כתיב, ויאמרו אליו הנה נא יש את עבדיך חמשים אנשים בני חיל ילכו נא ויבקשו את אדניך וגו', ומפרש רש"י "אפשר אמש אמרו לו הידעת כי היום ה' לוקח את אדוניך, ועכשיו נעלם מהם היכן הוא, מלמד מיום שנגזר אליהו, הלכה ונסתלקה רוח הקודש מן הנביאים, ושוב לא היתה רוח הקודש מרובה בישראל".

הנביאים שהיו שקולים כאלהו, כ"ז היה שאלהו היה חי, אבל כשנסתלק שוב איבדו כח נבואתם ואף מה שכבר ידעו אמש בנבואה נאבד מהם. וזה מה שאיבדנו בסילוקו של הנפטר, נפסקה השפעתו על הדור, וכבר שמעתי שבא תלמיד חכם גדול אצל בעל הקהילות יעקב, והתבטא עליו "הוא מזכיר את ר' דב".

בהגהות יעב"ץ כתב על דברי הרמב"ם (פ"ד מבית הבחירה) שסבר שהארון נגזר במקומו. וכתב היעב"ץ שזהו היסוד שקדושת המקדש לא בטלה, אפילו לאחר החורבן. שאף שהארון עצמו נגזר, נשארה הקדושה.

דובר רבות על ההתמדה והיגיעה במשך שנים רבות, סדרים של שיש שעות בלי הפסק, ועל הבהירות המופלאה שהיה מצוין ומיוחד בה, בכל מקצועות התורה.

ובסנהדרין (צ"ט, ב') איתא, אמר רב יצחק בר אבודימי מאי קרא שנאמר (משלי ט"ז) 'נפש עמל עמלה לו כי אכף עליו פיהו', הוא עמל במקום זה, ותורתו עומלת לו במקום אחר. וכתב רש"י 'כי אכף עליו פיהו מפני שהוא משים דברים בפיו תמיד כאוכף שעל החמור וכו', תורה עומלת לו שמחזרת עליו ומבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה וסדריה'. יש בחינה שהתורה עצמה מחזרת עליו ובבחינת שממציאה עצמה אליו, איזה שפע של השגה יש לאדם שהתורה עצמה מחזרת עליו ומבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה וסדריה. וכ"כ למה, כי אכף עליו פיהו. ופירוש הדברים שע"י עמילות בתורה זוכה אדם באהבת תורה, שמתגברת בין העמל בתורה לתורה בעצמה. וכמס"כ בדרך ארץ זוטא, אם אתה רוצה לידבק באהבת חברך הוי נושא ונותן בטובתו. וכן היא באהבת תורה.

ואמרו (אבות פ"ו, א') רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה וכו', נקרא רע אהוב וכו', וכתב ברוח חיים שכל זמן שאדם עוסק בה יותר בתמידות גם התורה מתדבקת בו יותר, וגם התורה אוהבת אותו. וזהו פסוק מפורש במשלי (ח, י"ז) 'אני אהבי אהב ומשחרי ימצאני', ואיתא במדרש תהילים שכל מי שאהבי אני אהיה אוהב אותו, וזהו השפע וההשגה שאדם זוכה בתורה אחר שנעשה אוהב של התורה והתורה מחזרת אחריו, ומבקשת לגלות טעמיה.

וכשמתבטאים שהדברים הם שמחים כנתינתם מסיני, הפירוש הוא שהמעלה של סיני הוא אתה הראת לדעת וגו', ופירש רש"י שכשנתן הקב"ה את התורה פתח להם ז' רקיעים, כשם שקרע עליהם את העליונים קרע להם את התחתונים וראו כולם שהוא יחידי. והיינו שהיה כאן נתינת התורה בבהירות, שהסיר מהם כל צל של ספק ופקפוק בזה.

וע"י בהירות של תורה, זוכים לבהירות של אמונה, ובהירות של השקפה ובכל דרכי התורה, כמו דאיתא במכילתא ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, יכול שונים ואין יודעים תלמוד לומר אשר תשים לפניהם כשלחן ערוך, כענין שנאמר אתה הראת לדעת. זוהי הבחינה של ידיעת התורה - בהירות.

וזהו הדמות של האי רב גאון שאנו עוסקים בהספידו, שזכה ע"י עמילות ויגיעה בתורה שנים רבות, והיה לשם דבר בכל העולם כולו בכוחותיו הגאונים, שהיה בשקידה עצומה, שבכך נעשה אוהב התורה והתורה החזירה לו אהבה, ונעשתה מחזרת אחריו ללמדו טעמי התורה וסדריה.

והיה ג"כ בבחינת ארון שבגניזה שהשפיע על השגת התורה בעולם וכ"ז נחסר עכשיו, לפיכך נבקש מאת הקב"ה שיהיה מליץ יושר למשפחתו הגדולה לבניו וחתניו הגדולים, ולכל התלמידים שנהנו ממנו שנים רבות בעצה ותושיה בכל המקצועות, ועל כלל ישראל עמלי התורה.

בפרט בזמן שנחסר הרבה מעמלה של תורה, הרבצת תורה, גדלות בתורה, וגדלות ביראה, נתפלל
שהקב"ה ירחם עלינו שנוכה להרבות בעמלה של תורה ובעבודת השם, ונוכה לבלע המות לנצח ומחה
ה' דמעה מעל כל פנים, ונאמר אמן.

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכנה

ספר הזכרון למרן הגאון רבי דב שורצמן - סוכה: ספר זכרון (1) { 4 } עמוד מס: 107 הודפס ע"י אוצר החכמה